

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
доктору історичних наук, професору
Харуку Андрію Івановичу
79012, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію ЗВОНКО Ірини Михайлівни
"Трансформації оборонно-промислового комплексу України в суспільно-
політичному дискурсі (1991-2021)", подану до захисту
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія. Гуманітарні науки.**

Дисертаційна робота Звонко Ірини Михайлівни присвячена комплексному аналізу особливостей становлення та розвитку оборонно-промислового комплексу України в українській суспільно-політичній думці, що забезпечує системне висвітлення еволюції ключових наративів від пострадянської конверсії до концепцій оборонної автономії.

Дослідження спонукає до глибокого наукового осмислення еволюції оборонно-промислової політики України, від пострадянської спадщини до реформ у векторі євроатлантичної інтеграції. Водночас проблематика даної теми має ключове значення через вплив медіа та суспільних настроїв на трансформації ОПК, де наративи поступово змінювалися. Спочатку переважали думки про важливість конверсії, згодом вони трансформувалися в патріотичні дискурси щодо відродження оборонної галузі, а потім — у риторiku технологічної стійкості та перемоги.

Особливе місце у джерельній базі дисертації займають матеріали експертного середовища та аналітичних центрів, а також публікації українських засобів масової інформації. Ці джерела відображають суспільні уявлення, експертні оцінки та живі дискусії щодо розвитку оборонно-промислового комплексу. Їхній аналіз дозволяє авторці реконструювати динаміку суспільно-політичних інтерпретацій ролі ОПК у системі національної безпеки та державного розвитку. Це не лише розкриває еволюцію публічного дискурсу, але й висвітлює, як експертні думки впливають на формування політики.

Як рецензент, високо оцінюю підхід авторки щодо вивчення джерел. Матеріали ЗМІ ретельно відібрані та проаналізовані з урахуванням їхньої

репрезентативності; стенограми парламентських дебатів, протоколи парламентських слухань та офіційні документи центральних органів влади детально опрацьовані з позицій дискурс-аналізу. Особливо цінним є виявлення авторкою еволюції наративів щодо ролі ОПК в суспільно-політичному дискурсі.

Методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження сформоване на основі принципів історизму, наукової об'єктивності, системності, комплексності та міждисциплінарного підходу, що забезпечило цілісне осмислення предмета дослідження. Для досягнення поставленої мети та реалізації дослідницьких завдань авторкою використано сукупність загальнонаукових і спеціально-історичних методів. Зокрема, методи аналізу та синтезу дали змогу систематизувати значний масив джерел і наукової літератури, а системно-структурний підхід — розкрити взаємозв'язки між політичними, соціальними та ідеологічними чинниками розвитку оборонно-промислового комплексу.

Використання логічного, проблемно-хронологічного, історико-ситуаційного та порівняльного методів сприяло простеженню еволюції суспільно-політичних наративів в ОПК у різні історичні періоди, виявленню закономірностей їх трансформації та специфіки впливу на суспільну свідомість і державотворчі процеси. Комплексне поєднання зазначених методів забезпечило належний рівень наукової достовірності дослідження, дало можливість здійснити ґрунтовну реконструкцію динаміки суспільно-політичного дискурсу навколо оборонно-промислового комплексу та окреслити ключові тенденції його розвитку в контексті формування національної ідентичності.

Авторці повністю вдалося досягти мети дисертації: виявити основні тенденції, суперечності та погляди на роль ОПК у національній безпеці й державотворенні. Водночас завдання дисертації є логічно узгодженими, послідовними та повною мірою охоплюють ключові аспекти досліджуваної проблеми.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у всебічному дослідженні оборонно-промислового комплексу як елемента суспільно-політичного дискурсу. Авторка вперше здійснила системну реконструкцію динаміки сприйняття ОПК — від моделі конверсії пострадянського періоду до концепції стратегічного сектору національної

безпеки в умовах російсько-української війни, чітко визначивши етапи дискурсивних змін і окресливши домінантні наративи. Дисертантка розвинула розуміння ролі державних інституцій, аналітичних центрів і засобів масової інформації у формуванні суспільного сприйняття трансформацій оборонної промисловості, зокрема в геополітичному контексті. Важливим внеском є також цілісна систематизація джерельної бази – парламентських дебатів, урядових стратегій, президентських звернень, експертних аналізів і медійного контенту, що забезпечує точну реконструкцію дискурсивного поля теми та підвищує наукову надійність отриманих висновків.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи опубліковано в 12 наукових працях: одна – у фаховому виданні категорії «А», чотири статті – у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б», одна – у міжнародному виданні, а шість – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Опубліковані праці свідчать про цілісне розуміння досліджуваної проблеми та підтверджують теоретичну обґрунтованість і наукову цінність зроблених висновків. Вони демонструють системний підхід до аналізу публічного дискурсу трансформацій ОПК.

Структура дисертаційної роботи відрізняється високим рівнем внутрішньої логічної впорядкованості та повною відповідністю визначеній меті й комплексу завдань. Робота побудована системно: вступ, чотири основні розділи (кожен з окремими підрозділами), висновки, список використаних джерел і додатки формують цілісний дослідницький блок, який упорядковано просувається від постановки проблеми до її теоретичного й емпіричного завершення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що до наукового обігу введено новий документальний масив і фактологічний матеріал, який може використовуватися в лекційних курсах з політології та геополітики, а також у зведеннях із новітньої історії України та держав пострадянського простору, підручниках, наукових і науково-популярних публікаціях, при підготовці спецкурсів для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів України та курсантів військових ВНЗ.

Дисертантка загалом успішно вирішила поставлені завдання і досягла визначеної мети дослідження. Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за потрібне зазначити такі окремі зауваження та побажання:

1. У додатках варто було б представити графічні матеріали (діаграми, схеми, хронологічні лінії, таблиці з ключовими дискурсивними зсувами тощо), що могло б візуально проілюструвати динаміку трансформацій ОПК, структуру дискурсів і взаємозв'язок важливих положень дисертаційного дослідження, посиливши їх наочність та обґрунтованість для читача.

2. У дисертації трапляються поодинокі стилістичні, синтаксичні та орфографічні помилки, зокрема в окремих формулюваннях спостерігаються надмірно розтяжні конструкції, недостатньо точний вибір термінології та деякі відхилення від норм літературної мови, що в цілому не знижують наукової цінності роботи, але вимагають уважного виправлення та редагування для покращення читабельності й відповідності вимогам академічного стилю.

3. До окремих дискусійних аспектів дисертаційного дослідження можна віднести недостатню увагу до регіональної специфіки формування суспільно-політичного дискурсу щодо ОПК. Основний акцент зроблено на загальнодержавному рівні аналізу, тоді як особливості сприйняття ОПК у різних регіонах України, зумовлені історичними, соціально-економічними та політичними чинниками, залишилися висвітленими лише частково. Більш детальне опрацювання цього аспекту могло б посилити аргументацію окремих положень дослідження та розширити його аналітичний потенціал.

Наведені зауваження, дискусійні моменти та рекомендації спрямовані на подальше поглиблення аналітичних результатів і не зменшують високої наукової цінності дисертаційної роботи. Висновки, зроблені авторкою, становлять істотний внесок у розвиток політології та безпекознавства й формують міцну наукову базу для майбутніх досліджень у сфері трансформацій оборонно-промислового комплексу.

Дисертаційна робота І. Звонко характеризується значною науковою новизною, відображає розробку оригінального авторського підходу і виступає самостійною науковою працею високого теоретичного рівня. Визначена мета дослідження досягнута повністю, всі завдання виконано, а сама робота містить нові, обґрунтовані теоретичні положення та узагальнення, що комплексно спрямовані на вирішення актуальної наукової проблеми.

Вищезазначене свідчить про те, що дисертаційна робота "Трансформації оборонно-промислового комплексу України в суспільно-політичному дискурсі (1991-2021)" відповідає кваліфікаційним вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 "Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка Звонко Ірина Михайлівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія. Гуманітарні науки.

Рецензент

старший викладач кафедри історії
Інституту психологічної підтримки персоналу
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
кандидат історичних наук,
працівника ЗС України

Наталія КРАВЕЦЬ

Підпис старшого викладача кафедри історії Інституту психологічної підтримки персоналу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, кандидата історичних наук, працівника ЗС України Кравець Н.П. засвідчую

Тимчасово виконуючий обов'язки заступника начальника Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з наукової роботи

підписав

2026 року

Володимир ЗАБОЛОТНЮК